

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

**MAXSUS SON
(2020-yil, noyabr)**

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2020

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2020, Maxsus son

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy

Elektron manzil: ped_mahorat@umail.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Navro'z-zoda Baxtiyor Negmatovich – iqtisod fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib: Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari doktori, dotsent

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisod fanlari doktori

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Choriyev Abdushukur Choriyevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor

Jabborov Azim Meyliqulovich, psixologiya fanlari doktori, professor

Sunnatova Ra'no Izzatovna, psixologiya fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Morogin Vladimir Grigoryevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Xakassiya davlat universiteti, Rossiya)

Belobrikina Olga Alfonsasovna, psixologiya fanlari nomzodi, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Tadjixodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoiri Ne'matovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Axmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Mirzayev Shavkat Mustaqimovich, texnika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisod fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich, iqtisod fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharopovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Otabek Siddiqovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Qosimov Fayzullo Muhammedovich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Jumayev Ulug'bek Sattorovich, psixologiya fanlari nomzodi, dotsent

Мохинур САИДОВА. Бошланғич синф математика дарсларида ахборот технологияларидан фойдаланишнинг моҳияти, усуллари ва шакллантириладиган компетентлик	123
Махфуза САДУЛЛАЕВА. Пословицы и афоризмы в баснях как фактор развития национальной культуры (на примере басни “Калила и Димна” Индии).....	128
Машхура ЮЛДАШЕВА. Развитие толерантности в истории Восточной культуры	132
Махбуба SHARIPOVA. O‘lmas an’ana va marosimlar-ma’naviyatimizning nodir hazinasi	135
Машхура ЮЛДАШЕВА. Шарқ маданияти тарихида бағрикенгликни ривожлантириш	139
Лайло ОЧИЛОВА, Н. РАЗЗОҚОВА. Компьютер технологияларидан бошланғич синфлардаги математика дарсларида фойдаланиш	144
Моҳира ТУРДИЕВА. Педагогик-психологик ҳамда ихтисослик фанлари интеграциясини таъминлаш масалалари.....	147

Лайло ОЧИЛОВА

Бухоро давлат университети
бошланғич таълим назарияси
кафедраси ўқитувчиси

Н. РАЗЗОҚОВА

Бухоро давлат университети
мактабгача ва бошланғич таълим
факультети талабаси

**КОМПЬЮТЕР ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН БОШЛАНҒИЧ СИНФЛАРДАГИ
МАТЕМАТИКА ДАРСЛАРИДА Фойдаланиш**

Ушбу мақолада компьютер технологияларидан бошланғич синф математика дарсларида фойдаланишни илмий асослари ва усуллари ёритилган. Компьютер технологияси асосида ўқувчиларнинг фанга қизиқишларини ошириш, уларнинг билиш кўникмаларини ривожлантириш ҳақида маълумот берилди.

Таянч сўзлар: компьютер, замонавий дарс, технология, ахборот технологияси, Microsoft Power Point, машғулот, масала, мотивлаштириш

В статье описаны научные основы и методы использования компьютерных технологий на уроках элементарной математики. Приведена информация о повышении интереса студентов к науке на основе компьютерных технологий, развитии их познавательных способностей.

Ключевые слова: компьютер, современный курс, технологии, информационные технологии, Microsoft Power Point, кейс, обучение, мотивация

This article discusses the scientific basis and methods of using computer technology in elementary mathematics lessons. Information on the development of students' interest in science, the development of their cognitive skills on the basis of computer technology.

Key words: computer, modern course, technology, information technology, Microsoft Power Point, case, training, motivation

Маълумки, барча таълим муассасаларида, шу жумладан бошланғич мактабларда ҳам сифат, яъни ўқувчиларнинг ўзлаштириш даражаси биринчи ўринда туради. Компьютер технологияларидан эса ўқувчиларнинг билишга бўлган қизиқишларини ривожлантирувчи восита сифатида фойдаланиш мумкин.

Бошланғич синф ўқитувчилари болаларни ўқишга ўргатиши, уларнинг билишга бўлган қобилиятлари, эҳтиёжлари ва қизиқишларини шакллантириши ва ривожлантириши ҳамда таълим жараёни ва фан асосларини чуқур ўзлаштириши учун зарур бўлган таълим воситалари билан таъминлаши лозим. Унинг асосий вазифаларидан бири – болаларнинг билишга бўлган ҳаракатларини кучайтиришдан иборат.

Замонавий дарслар фақат фан ўқитувчиси ва ўқувчи билан чегараланиб қолмаслиги лозим. Умумтаълим фанларининг ихтиёрий бири бўйича машғулотларнинг турли босқичларида компьютер технологияларидан фан бўйича қўшимча маълумотлар манбаи сифатида фойдаланиш мумкин. Бунда ўқув материалларини узатиш тезлиги ва сифати ортади.

Компьютер технологияларидан фойдаланиб бошланғич синф ўқувчиларининг математикани билишга бўлган қизиқишларини орттириш учун уларнинг математика фани билан қизиқтириш ҳам муҳим ҳисобланади.

Жамиятни ахборотлашуви замонавий дарсларда албатта компьютер ва ахборот технологияларидан фойдаланишни талаб қилади. Бу эса ўз-ўзидан ўқувчиларнинг компьютер саводхонлиги ва маданиятини ривожлантиришга олиб келади.

Ўқитувчи машғулот учун ўз олдига қўйган мақсадларга мувофиқ равишда замонавий ахборот технологияларидан қуйидаги мақсадларда фойдаланиш мумкин:

- ўқитувчи компютери ва видеопроектор ёрдамида кўрсатиш учун мўлжалланган намойиш килувчи дастурлар;
- ўқувчиларнинг билим даражаларини аниқлаш учун тренажёрлар;
- масалаларни ечиш бўйича ўқувчилар кўникма ва малакаларини ошириш учун тренажёрлар;
- математика тарихи ҳамда ўрганилаётган мавзу, ечилаётган масалалар бўйича ахборот кидирув ёки маълумотнома дастурлари.

Компьютерлардан фойдаланиш режалаштирилган машғулотлар одатий машғулотлар каби олиб борилади. Уларда компьютерлардан дарс мавзусига оид хусусий масалаларни ечишда фойдаланиш мумкин. Бунда ўқувчи томонидан жорий мавзуни чуқур ўзлаштирилишига, ижодий мулоҳаза юритишига эришиш мумкин.

Компьютерли машғулотларни бошлашдан аввал ўқувчиларни албатта техника хавфсизлиги қоидалари билан таништириш лозим. Ундан кейин ўқувчилар компьютерлар билан ишлаш учун бошланғич кўникмаларга эга бўлишлари керак. Машғулотларда бошланғич синф ўқувчилари компьютерлар билан битта машғулот мобайнида 15 минут, кун давомида эса 30-40 минутдан ортиқ ишламасликларини назорат қилиш лозим. Шу муносабат билан ўқув жараёнини тўлалигича ахборотлаштирилмайди, фақат унинг алоҳида олинган элементларини аънавий усулдаги дарслар таркибига киритиш тавсия этилади.

Бугунги кунда компьютер таълими учун бир қатор амалий даструлар мавжуд. Улардан бошланғич синф ўқитувчилари машғулот самарасини орттириш учун эҳтиёжга кўра турли мақсадларда фойдаланишлари мумкин. Намойиш этиш учун мўлжалланган дастурлан бири фойдаланувчилар ўртасида кенг тарқалган *Microsoft PowerPoint* дастури ҳисобланади. Унинг ёрдамида мультимедияли презентацияларни ишлаб чиқиш ва амалиётда қўллаш мумкин. Бундай презентациялар ўқув материалларини ранг-баранг, бўёқларга бой, динамик тарзда ифодалашда ўқитувчига катта ёрдам бера олади.

Яхши ўқийдиган ўқувчиларнинг ёмон ўқийдиган ўқувчилардан асосий фарқи уларнинг қобилиятларида эмас, балки уларнинг фаоллигидадир. Компьютер ўқувчиларга хато қилишга имкон беради ва шу заҳотиёқ бу хатоликни тузатишга ўқувчиларда иштиёқни пайдо қилади. Компьютер худди ўқитувчи сингари ўқувчининг ҳатти-ҳаракатини баҳолай олади. Аммо, унинг ҳулосаси яқуний ва ўзгармас ҳисобланмайди. Демак, компьютер ва замонавий ахборот технологиялари таълим жараёни самарадорлигини оширишга имкон берувчи воситалардан ҳисобланади.

Компьютер ўқув материалларини ифодалаш ва ўқувчиларга узатиш усуллари етарлича даражада кенгайтирди. Ранг, графика, товуш, видео ва бошқа бир қатор эффектларни таълим жараёнида қўллаш эвазига турли муҳит ва вазиятларни юзага келтириш мумкин бўлиб қолди.

Ўқувчилар таъриф, теорема, исбот, қоида ва формулаларни эслаб қолишларига тўғри келади. Мантиқан бир-бирига боғланган математик билимлар занжирини эслаб қолишга ўргатиб, ўқитувчилар уларнинг фикрлаш қобилиятларини ривожланишига йўл очадилар, бунда қуйидагича топшириқлардан фойдаланиш мумкин:

- *икки хонали сонларни эслаб қолинг;*
- *математик терминларни ёдланг;*
- *сўзлар занжирини ёдланг;*
- *хотирадаги маълумотлар бўйича расм чизинг;*
- *расмларни эслаб қолинг ва қайта чизинг;*
- *кўриш орқали рақамларни ёддан ёзинг;*
- *ёзиштиш орқали математик диктантлар ёзинг.*

Математика дарсларида билиш имкониятлари ва қобилиятларини ривожлантиришга қаратилган махсус масала ва машқлардан мунтазам равишда фойдаланиб, кичик ёшдаги ўқувчиларнинг математик дунёқарашини шакллантиради ва ривожлантиради, математик маданиятини шакллантиради, математик тайёргарлик даражасини юқорига кўтаради, болаларга уларни ўраб турган оламдаги энг содда қонуниятларни англаб олишга ва ўзларига бу оламда дадил йўл топишларига, мактабда олган математик билимларидан кундалик ҳаётдаги турли масалаларда фаол қўллашни ўрганадилар.

Ўқитувчининг таълим жараёнида ўқувчиларнинг билишга бўлган қизиқишларини уйғотиш, ривожлантириш, орттириш ва мустаҳкамлаш, шунингдек фаолиятларини ижодий ва маҳсулдор қилиш бўйича маҳорати ўз фани бўйича машғулотларни бой, ранг-баранг, қизиқарли қилиб ўтказишига боғлиқ.

Компьютер ва замонавий ахборот технологиялари ўқувчиларни мотивлашни кучайтириш имконини бера олади. Ҳаттоки, оддий компьютерда ишлашнинг ўзи ҳам ўқишга бўлган қизиқишни орттиришга сабаб бўла олади. Бундан ташқари, компьютерлар ўқув масалаларини мураккаблик даражаларига кўра таклиф этади ва бу жараёни тўла бошқара олади, тўғри ечимларни рағбатлантириши эса мотивлаштиришда ижобий роль ўйнайди.

Бундан ташқари, компьютер ўқишга бўлган битта ёмон муносабатни, яъни тушунмаслик ҳамда билимларда бўлган бўшлиқлар оқибатида юзага келадиган ўзлаштирмасликни бартараф этишга ёрдам беради. Компьютерда ишлар экан, ўқувчи зарур ёрдамларни олган ҳолда масалани охиригача

ҳал қилишга ҳаракат қилади. Мотивлаштириш манбаларидан бири – бу қизиқарлиликдир. Бу ўринда компьютернинг имкониятлари чексиз. Бу ерда асосий эътиборни қизиқарлиликка қаратиб, ўқув мақсадларидан четга чиқиб кетмасликка ҳаракат қилиш зарур.

Ўқувчилар учун мўлжалланган масалаларнинг типлари ҳам ўзгаради ва моделлаштириш, алгоритмлар қуриш, дастурлаш каби ҳолатлар тез-тез учрайдиган бўлиб қолади.

Компьютер ўқувчилар фаолиятини назорат қилишни сифат жиҳатидан юқори даражага кўтара олади ва таълим жараёнини мослашувчан қила олади. Компьютер ҳамма ўқувчиларнинг барча жавобларини назорат қилади, аксари ҳолларда нафақат уларнинг хатоларини қайд қилади, балки хатоликнинг турини етарлича даражада аниқлайди. Бу эса ўқувчига йўл қўйилган хатоликни тезда бартараф этишга имкон беради. Агар компьютер ўқувчиларга паст баҳо қўйса, улар бу хатоликларни бартараф этишга зудлик билан киришадилар. Бу ерда ўқитувчининг ўқувчиларни тартибга чақиришига ҳам эҳтиёж қолмайди. Чунки, ўқувчи агар ишдан чалғиса, вақти тугаб қолишини ва 10-15 секунддан кейин навбатдаги янги масала таклиф қилинишини ҳис қилади ва бутун диққат-эътиборини ўзи ишлаётган масалага қаратади.

Кўриниб турибдики, бошланғич синфлардаги математика фани бўйича машғулотларда компьютер ва замонавий ахборот технологияларидан фойдаланиш машғулотларни ҳақиқатдан ҳам замонавий даражада ташкил қилинишига олиб келади, таълим жараёнини индивидуаллаштиради, натижаларни назорат қилиш ва уларнинг ҳаққоний ҳамда ўз вақтида бўлишига имкон беради.

Адабиётлар

1. Абдуллаева Ҳ.А., Бикбоева Н.У. ва бошқалар. Бошланғич таълим концепцияси. – Т.: “Бошланғич таълим”, 1998.
2. Ғаффорова Т. Бошланғич таълимда замонавий педагогик технологиялар. - Т.: “Тафаккур”, 2011.
3. Ахмедова Н., Иноятова М., Матназарова К. Бошланғич таълимдаги муаммоларни бартараф этиш йўллари. Методик тавсиялар. – Т.: library.ziyounet.uz/ru/book/download/16233, 2015.